

Gildenbreuk van Reynegom

Schenking della Faille d'Huyse

B

Koning
Boudewijnstichting

Gildenbreuk van Reynegom

Schenking van Barones Monique della Faille d'Huyse,
ter nagedachtenis aan haar moeder, Barones Alix van Reynegom de Buzet

Colofon

Gildenbreuk van Reynegom, Schenking della Faille d’Huyse

Deze uitgave is ook beschikbaar in het Frans onder de titel
“Collier de gilde van Reynegom, Donation della Faille d’Huyse”

Een uitgave van de Koning Boudewijnstichting, Brederodestraat 21,
B-1000 Brussel

Redactie: A.M. Claessens-Peré, E. Van Autenboer

Onder leiding van: Dominique Allard

Coördinatie voor de Koning Boudewijnstichting:
Anne De Breuck, Stéphanie Geubel, Carine Poskin

Grafische vormgeving: Bailleul Ontwerpbureau

Druk: Euroset NV

Fotografie: Philippe de Formanoir (p. 4, 6, 7, 10, 14, 15, 16, 19/1),
Hugo Maertens (p. 8), Patrick Storme (p. 9), Peter Maes (p. 19/2),
Zilvermuseum Sterckshof provincie Antwerpen (p. 17)

Deze uitgave kan gratis besteld worden: online via www.kbs-frb.be,
per mail naar publi@kbs-frb.be of telefonisch bij het contactcentrum
van de Koning Boudewijnstichting: tel. +32 70 23 37 28
of fax +32 70 23 37 27

D/2005/2893/10

ISBN: 90-5130-497-8

NUR: 694

Juni 2005

De Koning Boudewijnstichting heeft geprobeerd contact op te nemen
met al wie copyright heeft op de illustraties in deze publicatie.
Indien er foto's of kunstwerken werden afgedrukt zonder voorkennis
van de rechthebbenden, dan kunnen die zich wenden tot de
Koning Boudewijnstichting, Brederodestraat 21, B-1000 Brussel.

Voorwoord

Bij het overlijden van haar ouders erfde barones Monique della Faille d’Huyse een oud stuk folkloristisch zilversmeedwerk, een “gildenbreuk”.

Jarenlang prijkte de halsketting als het portret van een voorvader op een ereplaats in haar salon.

Monique della Faille wou de familietraditie voortzetten en het behoud van deze halsketting voor latere generaties verzekeren. Maar het was tevens haar wens dat iedereen die dat wou, de halsketting moest kunnen bewonderen.

Door dit prachtige stuk zilversmeedwerk aan de Koning Boudewijnstichting toe te vertrouwen, verzekerde Monique della Faille het voortbestaan en de valorisatie ervan.

Tijdens de restauratie is gebleken dat de gildenbreuk niet langer kon worden opgehangen zoals voorheen, althans niet zonder ze onomkeerbare schade toe te brengen. Monique della Faille heeft dan ook een moedige en wijze beslissing genomen: de halsketting heeft, vroeger dan voorzien, de weg naar het Zilvermuseum Sterckshof in Antwerpen gevonden. Deze halsketting van de schutterskoning vormt een fraaie aanvulling op de collectie zilversmeedwerk van het museum, dat nog geen dergelijke ketting in zijn bezit had. Het gaat ongetwijfeld om het meest representatieve stuk van al het gildenzilverwerk.

Barones Monique della Faille mag op onze bijzondere erkentelijkheid rekenen omdat zij deze unieke getuigenis van ons folkloristische erfgoed als een kostbaar bezit heeft gekoesterd, en vooral omdat ze het werk met iedereen heeft willen delen. De halsketting van de koning van de Sint-Sebastiaansgilde van Herenthout, die een heel tijdvak uit de geschiedenis van deze stad illustreert, zal deze getuigenis aan de toekomstige generaties overdragen.

De Stichting wenst haar oprechte dank uit te drukken aan de schenkster voor het vertrouwen dat ze in de Stichting stelt en voor de opdracht die ze haar heeft verleend.

Onze dank gaat tevens uit naar de heer Wellens, waarnemend directeur van het Zilvermuseum Sterckshof Provincie Antwerpen, voor zijn enthousiaste inzet, en aan de heer Van Autenboer voor zijn gewaardeerde medewerking aan deze publicatie. Onze oprechte dank ten slotte ook aan mevrouw Claessens-Peré, wetenschappelijk assistente aan het Zilvermuseum Sterckshof Provincie Antwerpen, zonder wie dit project en deze publicatie niet mogelijk zouden zijn geweest.

De Gildenbreuk van Reynegom

In tegenstelling tot zeer vele gildenbreuken is deze van Herenthout, op één onderdeel na, duidelijk volledig gelijktijdig ontworpen en uitgevoerd. De breuk is op een roodfluwelen kraag met een ondersteunende lederen achterzijde genaaid. De indrukwekkende afmetingen van de breuk geven meteen een idee van de monumentaliteit van het geheel: de totale lengte is 107,5 cm¹. De ketting bestaat uit dertien, waarvan twee aan elkaar verbonden, identieke cartouches met de gegraveerde namen van de opeenvolgende koningen van de gilde en de jaartallen van hun koningsschieting². De cartouches alterneren met de attributen van de gilde: de gekruiste handbogen met pijlenkoker. De gedreven ovale borstplaat beeldt Sint-Sebastiaan af, de patroonheilige van de handboogschutters, naast Sint-Pieter, patroonheilige van de parochiekerk van Herenthout. De twee figuren zijn ajour bewerkt en bevestigd op het vlakke plat van de cartouche. In de rand van de grote cartouche worden links en rechts de attributen van de gilde afgebeeld. Onderaan de plaat werd later een tweede plaat vastgesoldeerd met het gedreven alliantiewapen van de familie Sandelyn-Garrida Pardo. De kwaliteit van het drijfwerk moet hier echter zwaar onderdoen voor het drijfwerk van de borstplaat zelf en de aanhechtingsplaats werd er eerder slordig aan gesoldeerd. Het is opvallend dat deze plaat duidelijk van een andere makelij is dan de rest van de breuk en blijkbaar achteraf toegevoegd werd. Een spoor van een 19de-eeuws Belgisch of Nederlands meesterteken in het ruitjespatroon tussen het alliantiewapen wijst tevens in die richting.

De eerste heer van Herenthout was de uit Dordrecht afkomstige Adriaan Sandelyn (†1515) die in 1505 de heerlijkheid verwierf. Hij trouwde in 1497, voor de vierde maal, met Catharina van Brimeu (†1512). Zij erfde van haar ouders het kasteel van Herlaar in Herenthout, waar zij, hun afstammelingen en later ook de familie van Reynegom de Buzet woonden. In de tweede helft van de 17de eeuw, ten tijde van Edward-August Sandelyn, was de familie in zware financiële problemen geraakt, zodat de hoge heerlijkheid van Herenthout in pand werd gegeven aan Cornelius van Reynegom de Buzet (†1682) en later zelfs verkocht aan diens weduwe. De grondheerlijkheid van Herenthout bleef wel in handen van de familie Sandelyn.

Het linkse wapen op het alliantiewapen is dat van de familie Sandelyn-van Brimeu, heren van Herenthout. Aan de hand van het rechter wapen kunnen we het alliantiewapen toewijzen aan Edward-August Sandelyn die getrouwd was met de uit Spanje afkomstige Maria Garrida Pardo³.

*Gildenbreuk van Reynegom,
18de eeuw, zilver, l. 107,5 cm.*

› *Gildenbreuk van Reynegom.
Detail van de van Voorspoelplaat.*

‹ *Rouwbord van
Livine-Norbertine van Voorspoel,
overleden op 21 september 1756.
Herenthout, kapel van het
kasteel Herlaar.*

Aan de brede kraag of ketting hangt, tegenover de grote borstplaat, een tweede gedreven plaat die precies past tussen de twee met elkaar verbonden cartouches. Deze plaat beeldt in zeer verzorgd drijfwerk een tweede alliantiewapen af. Het gegraveerde opschrift onderaan vermeldt dat deze breuk door Norbert van Voorspoel, heer van Herenthout aan de gilde werd aangeboden op 15 juni 1740 toen hij hoofdman was: “Geeft N: van Voorspoel / Heere van Herenthout ende / Hooftman deser Gulde / den 15 Juny An° 1740”. Op de plaat werden de zilvermerken aangebracht die we verderop zullen

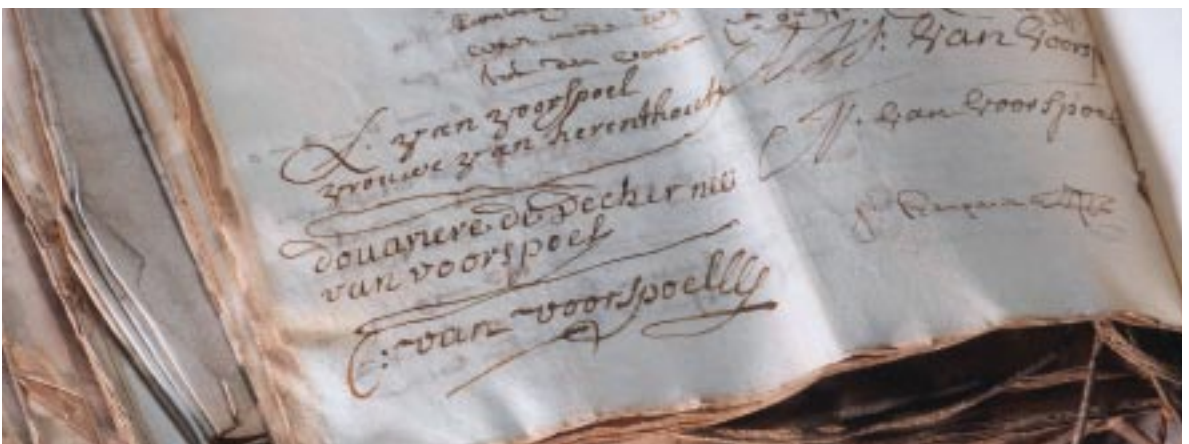
bespreken. Onder de plaat bengelt traditiegetrouw de staande vogel. Voornoemde Norbert van Voorspoel trouwde in 1731 met zijn nicht Livine-Norbertine van Voorspoel (1697-1756)⁴, wat het gebruik van twee identieke wapens in het alliantiewapen verklaart.

Livine-Norbertine van Voorspoel was een eerste maal getrouwd geweest met Adrien-Philippe van Reynegom († 1731), heer van Herenthout en zoon van de eerder vermelde Cornelius van Reynegom. De gildenbreuk kwam waarschijnlijk via de oudste zoon uit haar eerste huwelijk in de familie van Reynegom de Buzet terecht en bleef generaties lang in hun bezit. In 1750 schonk Norbert van Reynegom († 1805), tweede zoon uit het eerste huwelijk van Livine Norbertine van Voorspoel, tevens een driezijdig zilveren piek aan de Sint-Sebastiaansgilde, waarop waarschijnlijk zijn wapenschild en volgend opschrift werden aangebracht: “Gift N. van Reynegom anno 1750”⁶.

Norbert van Voorspoel, heer van Herenthout en zijn vrouw Livine-Norbertine schonken een nieuwe breuk aan de schuttersgilde, mogelijk omdat in het begin van de 18de eeuw de breuk te overladen was met talrijke schildjes in variërende vormen, ofwel omdat de breuk beschadigd was. Een gelijkaardig geval is bekend in Wuustwezel waar in 1735 besloten werd de talloze schildjes te laten versmelten tot een plaat waarop de namen van de schenkers en de koningen werden gegraveerd⁷. Een voorbeeld van een gildenbreuk bestaande uit een overvloed aan schildjes die bij het dragen door elkaar bengelen, is de breuk van de Sint-Antoniusgilde van Herenthout.

Bij de recente restauratie van de gildenbreuk werden drie merken ontdekt die ons toelaten de maker van de breuk te identificeren⁸. Ze werden links

Handtekeningen van Livine-Norbertine van Voorspoel (links) en van haar echtgenoot Norbert van Voorspoel (rechts) op een document uit de periode 1737-1740. Brussel, Rijksarchief, I 258, nr. 558.

Stadsmerken voor Brussel.

Meesterteken van Petrus Van Eesbeek.

Het Sint-Michielshoofdje voor Brussel en de klimmende leeuw in schild.

Het monogram PVE van Petrus Van Eesbeek.

en rechts op de van Voorspoelplaat ingestempeld. Links de klimmende leeuw in schild en het Sint-Michielshoofdje voor Brussel en rechts het meesterteken van zilversmid Petrus Van Eesbeek dat bestaat uit het monogram PVE in een gedetoureerd merk. Dat de jaarletter ontbreekt, wordt gelukkig goed gemaakt door het gedateerde opschrift onderaan deze plaat: 1740.

Van Petrus Van Eesbeek was tot nu toe alleen tafelzilver en religieus zilver bekend.

Als wettige zoon van Cornelius Van Eesbeek en Cornelia Goffin, werd Petrus gedoopt op 30 mei 1691. Hij begon op 8 oktober 1707 als derde meesterszoon zijn leertijd bij zijn vader en werd op 5 december 1717 tot volwaardig lid van het ambacht aanvaard. Op 25 januari 1727 trouwde hij met Christina Desmet. Hij was deken van Onze-Lieve-Vrouwe-Natie (1734), deken van het ambacht van 1734/35 tot 1736/37 en arbusmeester. Van 1740 tot 1742 werd hij geregistreerd als

zilvermid met een zeer grote afzet. Hij werd begraven op 27 oktober 1742. Zijn weduwe zette de nering van haar man nog verschillende jaren verder⁹.

Petrus Van Eesbeeck behoorde tot een bekende familie van zilvermeden, zijn vader Cornelius, zijn twee broers Carolus en Guillielmus en zijn neef Stephanus oefenden hetzelfde beroep uit. Ook Guillielmus werd geregistreerd bij de zilvermeden met een zeer grote afzet.

Een prettig detail is het feit dat deze Guillielmus Van Eesbeeck in januari 1724 een uitgebreid toiletensemble in zilver leverde aan Isabelle du Bois (†1727), weduwe van Maximilien van Voorspoel (†1705), broer van Norbert van Voorspoel die de gildenbreuk bij Petrus Van Eesbeeck later zou bestellen¹⁰.

Bij het demonteren van de ketting werden nog twee inscripties op de achterkant van de twee aan elkaar verbonden cartouches teruggevonden. Het zijn de zeer onhandig gegraveerde namen: "Joan. Ernens" en "J. Guilelmus Dedoecht heeft hier an gewert". Welk werk door deze heren verricht werd, is niet te achterhalen, zeker is dat het verzorgde graveerwerk op de cartouches niet van hun hand is. Waren zij misschien in dienst van de familie van Reynegom de Buzet en hebben ze ooit een kleine herstelling uitgevoerd of een grondige opknappbeurt aan de breuk gegeven? Wat hun bijdrage is geweest, is voorlopig niet te achterhalen¹¹.

Sedert de Tweede Wereldoorlog was voor de gemeente Herenthout deze gildenbreuk spoorloos¹². Recent werd de breuk echter door barones Monique della Faille aan de Koning Boudewijnstichting geschonken. Het werd na restauratie, door de Stichting toevertrouwd aan het Zilvermuseum Sterckshof Provincie Antwerpen waar het voortaan door het publiek bewonderd kan worden.

A.M. Claessens-Peré

*Ingekraste opschriften
op de achterzijde van de
dubbele cartouche.*

De Sint-Sebastiaansgilde van Herenthout

In deze jachtige en zenuwslopende tijd kunnen we ons moeilijk inbeelden hoe onze voorouders in lang vervlogen tijden geleefd hebben. Hoe hebben zij hun leven geleid zonder radio, T.V., auto, dag- en weekbladen. Naar onze inzichten hebben zij weinig afwisseling in hun bestaan gekend. Integendeel, er moest hard en lang gewerkt worden en toch De boog kon niet altijd gespannen staan. Het aantal ontspanningsmogelijkheden waren beperkt: processies, ommegangen, volksvermaken, rederijersfeesten en ook gildenfeesten. Meer dan één vereniging die eeuwenlang instond voor deze ontspanning, bestaat nog altijd.

Door gebrek aan documenten is het niet mogelijk de stichtingsdatum van de meeste gilden vast te stellen. Vroeger bestond er geen stad, geen vrijheid of dorp waar het openbare leven niet door één, maar door meerdere schuttersgilden werd opgefleurd. Het gildenleven vond zijn oorsprong in de steden en vrijheden en werd later gevolgd door de dorpen en zelfs gehuchten.

De oudste schuttersgilden werden in het leven geroepen om mensen en goederen van de gemeenschap te verdedigen, desnoods met de pens: bovendien waren zij als collectieve vazal verplicht de heer te steunen en te dienen. Deze oorspronkelijke toestand werd gewijzigd toen de vorsten huursoldaten in dienst namen. De taak der gilden bestond nog altijd in het handhaven van de orde en het zorgen voor ontspanning. De Leuvense hoofdgilden oefenden het gezag uit over de gilden van het hertogdom Brabant. Hun invloed verminderde met de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648), hernam even na 1600 en deemsterde stilaan weg.

De Franse Omwenteling bracht de doodsteek toe aan vele gilden. Sommige gilden verdwenen uit het openbare leven, andere bleven in stilte bestaan terwijl er nog andere tot schuttersmaatschappijen evolueerden. Op het einde van de 19de eeuw begonnen talrijke gilden uit hun slaap te ontwaken: het réveil voor de volgende eeuw was ingezet.

De gilden zorgden niet alleen voor ontspanning, maar waren ook verantwoordelijk voor het verwerven van een rijk cultuurbezit. Zij hielpen niet alleen ons cultureel erfgoed bewaren en beschermen, maar gaven ook opdrachten aan talrijke kunstenaars. Denken wij aan de altaren der gilden, de schilderijen, de beelden en het goud- en zilverwerk.

Vroeger werd om het jaar een nieuwe koning geschoten want dat

*Gildenbreuk van Reynegom.
Detail van een tussenschakel
van de ketting.*

bracht vreugde, plezier en spanning in het saaie leven. Later en ook nu gebeurt dit meestal om de drie jaar, soms om de zes jaar. Alle toeschouwers leven intens mee met de inspanningen van de schutters om de vogel af te schieten. Tijdens het daaropvolgende ceremonieel wordt de nieuwe koning bekleed met de breuk waaraan hij een schildje van een bepaald gewicht zilver moet hangen. Op dat schildje wordt dan zijn naam en het jaar van zijn vogelschieting gegraveerd. Daarna geniet hij de eer – hij alleen – om over de gestrekte gildenvlag te stappen. De koningsschieting – vroeger vogelschieting genoemd – kan beschouwd worden als het voornaamste evenement van het gildenleven. Wie drie maal achter elkaar de vogel neerhaalt, krijgt de titel van keizer. Hij is herkenbaar aan de drie vogeltjes die hij aan een ketting of op een staf meedraagt. In optochten verovert één gildenbroeder steeds de meeste aandacht: de koning omhangen met de schitterende breuk die fier vooraan stapt.

Zoals elders in het land kende de gemeente Herenthout twee schuttersgilden: de handboogschutters met Sint-Sebastiaan als patroon en de kolveniers of buksschutters met Sint-Antonius als beschermheilige¹³. Zoals voor de meeste gilden zijn de oudste documenten, nodig om de stichtingsdatum vast te stellen, verloren geraakt. Er wordt meestal aangenomen dat de Sint-Sebastiaansgilde van Herenthout dateert van het einde van de 16de eeuw, maar vergeleken met andere gilden, lijkt deze datering vrij laat te zijn. Tot staving van deze bewering kan gewezen worden op de vermelding van een proces dat in 1502 gevoerd werd door de Sint-Sebastiaansgilde van Meerhout tegen die van Herenthout. De oorzaak hiervan wordt in de inventaris niet vermeld¹⁴. Wellicht was er tussen die twee gilden onenigheid ontstaan over de uitslag van een wedstrijd.

Herenthout leed op het einde van de 16de eeuw na de beeldenstorm zoals alle dorpen van de Kempen onder de oorlogsomstandigheden: er werd zodanig geplunderd, gebrand en vermoord door de soldaten van beide partijen dat vele dorpen ontvolkt werden. Herenthout ontsnapte niet aan deze ramp, maar de miserie bleef niet duren. Op het einde van de eeuw keerden de vluchtelingen met mondjesmaat naar hun woonsteden om aan de organisatie van het openbare leven deel te nemen en in de eerste plaats aan de heropbouw en de beveiliging van goederen en personen bij te dragen.

Op 20 januari 1594, feestdag van Sint-Sebastiaan, besloten een twintigtal goede burgers een gilde, confrérie of broederschap op te richten ter ere Gods en de patroon der schutters¹⁵. De lijst der

oprichters die later aangevuld werd, bevatte de namen van belangrijke personen van de vrijheid zoals Gommaer van den Bloecke, pastoor van 1575 tot 1611, jonker Franchois van Zelle (Zelem), Wybrecht vander Lijnden schout, Willem van Goubergen schepen, Marten vander Lijnden, Charle van Tongel kerkmeester, Adriaen Brabant secretaris, Godevaert van Bael schoolmeester, Aert vanden Eynde smid en anderen, samen twintig in aantal. Eigenaardig genoeg bevatte de lijst der stichters een andere lijst met de namen van vierentwintig vrouwen aangevoerd door jonkvrouw van Zelle (Zelem). Zij werden later nergens vermeld bij de aanwezigen op een teerfeest hoewel zij er wel aan deelnamen¹⁶.

De stichting of beter gezegd de heroprichting was een feit en de organisatie moest beginnen. Het eerste waarvoor diende gezorgd te worden was het opstellen van een kaart of reglement. De kersverse gildenbroeders dachten waarschijnlijk: wat we zelf kunnen, dienen we niet aan een ander te vragen. Zo geschiedde het. Dit blijkt uit de eed die de gildenbroeders dienden af te leggen en die als volgt luidt: “Wy alle gemeyne guldebroers van Sinte Sebastiaen onder Herenthout geloven ende sweren de heylige roomsche kercke, den heyligen ridder Sinte Sebastiaen, onsen hooftman, deecken, geswoorens ende alle gemeyne guldenbroeders goet ende getrouw te syne ende alle poincten vander carten die byde gemeyne broeders consente gemaect was ende voor gelesen en worde onderhouden; soo waele helpen ons God ende alle syne heyligen.”

Jonker Franchois van Zelle (Zelem) legde als hoofdman eerst de eed af, gevolgd door pastoor en gildendeken Gommaer vanden Bloecke, Wybrecht vander Lijnden als gezworene evenals secretaris Adriaen Brabant en vijfenveertig gildenbroeders die aan de maaltijd deelnamen. Voor acht namen van de lijst stond het woord “niet” (niet aanwezig), acht hadden blijkbaar niet toegezegd want er stond geen kruisje vóór hun naam¹⁷.

Met Sacramentsdag werden toen zestien gildenbroeders aangenomen: *facti sunt confratres*.

Op 31 mei 1599 werd de vogel geschoten in aanwezigheid van de pastoor als deken, de schout, twee gezworenen, vijf schepenen en twee kerkmeesters. De aanwezigheidslijst bevatte de namen van negenveertig personen die elk zes stuivers moesten bijdragen voor het eetmaal. Van de aangetekende personen blijken er tien niet opgedaagd te zijn.

In hetzelfde jaar werd op 1 juni de ontvangst genoteerd van de opgelopen boeten: één van 10 stuivers, drie van 12 stuivers, twee van 18 stuivers, drie van 20 stuivers en twee van 30 stuivers.

Op Sacramentsdag 1599 werden de rekeningen samen met de ledenlijst voorgelegd. De eerst vernoemde is alweer Gommaer vanden Bloecke, pastoor, gildendecken en “coninck”. Er volgen nog achtendertig namen.

De volgende bewaarde rekening dateert van 1606 en werd gebracht door de gezworenen Christiaen Deenen en Jan Bruynseels. Sinds Sacramentsdag 1602 hadden de leden “mits den quaden tyt” geen vergadering gehouden en geen verslag van de financiële toestand kunnen krijgen. In 1606 was dit terug mogelijk geworden. Het zou nochtans verkeerd zijn te menen dat er in die vier jaren niets zou gebeurd zijn. De gildenbroeders legden elk 4 stuivers in (samen 6 gulden 6 stuivers) voor de aankoop van een beeld van Sint-Sebastiaan. Het werd te Mechelen gekocht bij een niet nader genoemde kunstenaar en kostte samen met de draagberrie de som van 10 gulden 7 1/2 stuivers. Tevens werd er voor 36 stuivers een zijden sluijer betaald, bestemd voor de koning bij de vogelschieting van 1606.

De gezworenen deden ook hun ronde om de kost tegen Sacramentsdag te bestellen ten huize van de meier: kostprijs 7 stuivers per echtpaar, 4 stuivers voor een gildenbroeder alleen en 3 stuivers voor een gildenzuster alleen. Op deze maaltijd waren negenentwintig paren aanwezig, elf gildenbroeders zonder vrouw en drie zusters zonder man.

Volgens de rekeningen van 1602-1606 werd 51 gulden 11 stuivers uitgegeven en maar 46 gulden 3 stuivers, 1 blank ontvangen, samen liep het tekort tot 5 gulden 7 1/2 stuivers op.

Het altaar van Sint-Sebastiaan in de Sint-Pieterskerk was in 1626 nog niet herwijd. In 1661 werd het altaar van de gilde versierd met een schilderij op doek van Th. Boeyermans (1620-1676), voorstellende De Marteldood van Sint-Sebastiaan¹⁸. Dit schilderij was sedert het einde van de 19de eeuw uit de kerk verdwenen. Door een gelukkig toeval kon het in 1979 door het gemeentebestuur van Herenthout terug aangekocht worden. Het werd gerestaureerd en hangt nu in de gemeentelijke feestzaal¹⁹.

Later, op 8 oktober 1722 ontving Herenthout de papieren “caerte” van de Leuvense hoofdgilde²⁰. In 1776 werd de gilde “heringericht” en werd een nieuw reglement opgesteld²¹.

› *Gildenbreuk van Reynegom.*
Detail van de grote ovale plaat.

‹ *Theodoor Boeyermans (1620-1676), De Marteldood van Sint-Sebastiaan, 1661, olieverf op doek, 250 x 200, gesigneerd “T. Boeyermans pinxit 1661”; afkomstig van het altaar van de handbooggilde in de Sint-Pieterskerk, nu bewaard in de gemeentelijke feestzaal van Herenthout.*

Op 18 februari 1782 stichtte Maria van Goubergen, weduwe Ioannes Verelst, een eeuwigdurende jaarlijks gezongen mis. De gilde werd hiervoor verantwoordelijk gesteld en werd jaarlijks met een som van 10 gulden 10 stuivers begiftigd. Dit jaargetijde moest gecelebreerd worden op de derde dag van het patroonsfeest, genoemd “vrouwkensdag”²². Deze stichting maakt duidelijk dat de gildenzusters in de Sint-Sebastiaansgilde van Herenthout van tel waren. De derde dag van het teerfeest in januari stond bekend als “vrouwkensdag”.

De belangrijkste gebeurtenis in een gilde was en is nog steeds het koningsschieten. De rekeningen vermelden reeds op 31 mei 1597 het vogelschieten evenals in 1606 toen de gilde een zijden sluier aankocht. De koning kon herkend worden aan het kostbare juweel – de breuk – die hij fier om de hals droeg. Dankzij de schildjes van de breuk zijn de namen van de koningen ons doorgaans bekend. Deze lijst kan vanzelfsprekend aangevuld worden door losse gegevens uit andere documenten en bronnen. Niet minder dan 18 koningen van de gilde van Herenthout zijn tot op heden bekend. De cursief gedrukte namen zijn af te lezen op de gildenbreuk.

De lijst bestaat uit:

Gommaer van den Bloecke of Gommarus Blockius,

koning in 1597, gildendeken en pastoor

“Joannes Verragen Koninck An° 1687”

“Mr. Adrianus Verdooren Notaris ende Koninck An° 1695”

“Guilielmus Meys Koninck An° 1698”

“Franciscus Meys Koninck An° 1699”

“Ioannes Verelst Koninck An° 1710”

“Gommarus Vandenput Koninck An° 1713”

“Ioannes Horemans Koninck An° 1714”

“Petrus Janssens Koninck An° 1716”

“Michael Dekepper Koninck An° 1718”

“Ioannes Vandenhenden Koninck An° 1726”

“Dilis Heylen Koninck An° 1736”

“Franciscus Vandenput Koninck An° 1738”

“Iosephus Van Balder Koninck An° 1740”

Andreas van Heerle, koning in 1782²³

J.B. Neeckx, koning op 20 juni 1791²⁴

Norberts Neeckx, keizer in 1803²⁵

Van den Bosch uit Booischot, koning in juni 1903²⁶.

*Gildenbreuk van Reynegom.
Detail van een
cartouchevormige schakel
van de ketting.*

De Sint-Sebastiaansgilde van Herenthout werd afgeschaft in de Franse tijd maar herleefde in de 19de eeuw. Weinige activiteiten zijn ons echter bekend. Enkele feiten konden toch achterhaald worden. In januari 1870 namen zowel de Sebastiaansgilde als de Sint-Antoniusgilde van Herenthout deel met hun schone banieren en zilveren schilden aan de inhaling van burgemeester Frans van den Eynde²⁷.

De gildenbroeders bleven actief. In 1895 brachten de beide gilden broederlijk hun pronkstukken naar de grote tentoonstelling die te Antwerpen werd georganiseerd naar aanleiding van de bevrijding van de Schelde in 1585. De Sint-Sebastiaansgilde toonde haar oude (1827) en nieuwe (1886) vlaggen, haar breuk (1681 (sic)), een manuaal, een trommel alsook tinnen schotels en pinten²⁸.

Na de Eerste Wereldoorlog waren beide gilden terug te vinden op de tentoonstelling die ter gelegenheid van de Kempische Congressen te Turnhout (1922) en te Geel (1928) werden gehouden²⁹.

Met het overlijden van baron Paul van Reynegom de Buzet in 1941 in volle oorlog stokten alle activiteiten. De Sint-Sebastiaansgilde verdween uit het openbaar leven. Een stuk waarachtige volkscultuur behoorde tot het verleden.

E. Van Autenboer

Breuk van de Kolveniersgilde van Sint-Antonius in Herenthout, 17de en 18de eeuw (?), Privé bezit (?).

Voetnoten

¹ Grote ovale plaat met Sandelynwapen: 30,5 x 20 cm; van Voorspoelplaat: 15,5 x 12,7 cm; vogel: 7 x 6 cm.

² De namen van de koningen met het jaartal van hun koningsschieting werden opgenomen in het artikel van de heer E. Van Autenboer (p. 16).

³ F. Geukens, De Heren van de Heerlijkheid "Herenthout", pp. 21-24.

⁴ In de kapel van het kasteel van Herlaar waar de familie van Reynegom leefde, wordt het rouwbord van Livine-Norbertine van Voorspoel nog steeds bewaard. Zij stierf op 21 september 1756. Zie ook: F. Geukens, De kapel van O.L. Vrouw van Herlaar alias "ten Hove", in *Sandelyntje*, 3, (1985), p. 7.

⁵ Waarschijnlijk achtereenvolgend in het bezit geweest van: Théodore-Georges Jacques van Reynegom, oudste zoon van Livine-Norbertine en Adrien-Philippe, ongetrouwd overleden in 1771; Norbert-Philippe-Maximilien van Reynegom (1720-1805), tweede zoon van Livine-Norbertine en Adrien-Philippe; Théodore-Jean-Joseph van Reynegom (1764-1826), zoon van de vorige; Ferdinand-Joseph-Ghislain van Reynegom (1794-1860), zoon van de vorige; Ferdinand-Marie van Reynegom (1828-1878), zoon van de vorige; Paul-Marie-Ghislain van Reynegom (1860-1941), zoon van de vorige; Alix-Gabrielle van Reynegom (1893-1952), dochter van de vorige, huwde met Emmanuel della Faille d'Huysses.

⁶ Kan. J.E. Jansen, De Oude Schuttersgilden in de Antwerpse Kempen, in *Taxandria*, n.r., 15, (1948-1949), p. 30.

⁷ Tent. cat. Gildezilver uit het oud hertogdom Brabant, Provinciaal Museum voor Kunstambachten Sterckshof, Antwerpen-Deurne, 1987, p. 8.

⁸ P. Storme, Behandelingsverslag Gildebreuk Herenthout, Antwerpen, 2004.

⁹ Biografie gebaseerd op de documentatie van de heer J. Vanwittenbergh over het Brussels edelsmedenambacht, bewaard in het Zilvermuseum Sterckshof, Provincie Antwerpen. Zie ook L. Coenen, L. De Ren & W. Nys, Zilver van baron Caroly, (Sterckshof Studies 7), Antwerpen-Deurne, 1997, p. 27.

¹⁰ A. Van Nieuwenhuyzen, Inventaire des archives de la famille van Reynegom de Buzet, Archives Générales du Royaume, Inventaire 258, Brussel, 1995, nr. 583.

¹¹ Uit een eerste onderzoek blijkt dat in Groningen een zilversmid Joannes Ernens in de tweede helft van de 18de eeuw actief was; een tweede, gelijknamige zilversmid wordt in dezelfde stad begin 19de eeuw genoteerd en in het naburige Leens wordt een Johannes Josephus Ernens eind 18de - begin 19de eeuw als zilversmid geregistreerd. Zie J.P. van Rijen, Groninger Keur. Zilver uit Stad en Ommelanden, Groningen, 1997, pp. 269-270 en 274. Over de naam Dedoecht als zilversmid werd noch niets teruggevonden. Dat er een relatie zou bestaan tussen de ingekraste namen op de breuk en een Noord-Nederlandse zilversmid is echter hoogst onwaarschijnlijk.

¹² F. Geukens, Verdwenen Kunstschatten te Herenthout, in *Sandelyntje*, 9, (1991), p. 100.

¹³ Over de gilden van Herenthout, zie: F. Geukens, De Herenthoutse Schuttersgilden, in *Sandelyntje*, 5, (1979), pp. 34-52; Kan. J.E. Jansen, De Oude Schuttersgilden in de Antwerpse Kempen, Herenthout, in *Taxandria*, n.r., 15, (1948-1949), pp. 28-30; Vgl. F. Drijbooms, De geschiedenis van de Bouwelse Sint-Sebastiaansgilde 1606-1969, Bouwel, 1986.

¹⁴ Rijksarchief Mons, Inventaire des archives de la Boisière-Thiennes, nr. 87: "Item vonnis tusschen die van de gulde van Meerhout tegens de hantboge gulde van herenthout van date prima aug(us)ti 1502".

¹⁵ Rijksarchief Antwerpen, G.A. Herenthout, 273. Deze bundel bevat originele minuten van rekeningen en ledenlijsten van 1594 tot 1606.

¹⁶ De verslagen van het ontstaan werden waarschijnlijk opgesteld door hoofdman F. van Zelle. De lijst van de vrouwen wordt immers aangevoerd door jonckvrouw van Zelle en naast deze naam staat *uxor mea*, voor de andere namen alleen: *uxor*, uitgezonderd voor één vrouw: *sponsa* (verloofd, ondertrouw).

¹⁷ Voor de periode 1594-1606 worden de gegevens teruggevonden in de bundels Herenthout van het Rijksarchief Antwerpen.

¹⁸ F. Donnet, Notice sur le village d'Herenthout, in *Annales de l'Académie royale d'Archéologie de Belgique*, 55, Antwerpen, 1903, p. 374; F. Geukens, De Herenthoutse Schuttersgilden, p. 46.

¹⁹ T. Baeten, De Terugkeer van de verdwenen schilderijen, in *Sandelyntje*, 1, (1983), pp. 43-53.

²⁰ E. Van Autenboer, De Sint-Sebastiaansgilde van Leuven, hoofdgilde van Brabant, geeft caerten (1665-1736), in *Taxandria*, n.r., 42-43, (1970-1971), p. 44, nr. 255.

²¹ Kan. J.E. Jansen, De Oude Schuttersgilden. Herenthout, p. 30.

²² T. Baeten, De Herenthoutse schuttersgilden en een paar testamenten van de 18de eeuw, in *Sandelyntje*, 10, (1992), pp. 45-48.

²³ T. Baeten, *Ibidem*, p. 46.

²⁴ Opschrift op een tinnen schotel. Zie F. Geukens, De Herenthoutse schuttersgilden, p. 46.

²⁵ Zoon van J.B. Neeckx vermeld op dezelfde tinnen schotel, zie nota 11.

²⁶ Weekblad *De Kempenaar* (Turnhout), 1902, nr. 26 (28 juni).

²⁷ Weekblad *De Kempenaar*, 1870, nr. 5 (29 januari).

²⁸ Stadsarchief Antwerpen, Gemeentefeesten, Herenthout (MA 1099, nr. 14).

²⁹ Kan. J.E. Jansen, Oude Kunst in de Kempen. Kunsthistorische Tentoonstelling, Turnhout, 1922, nr. 280; ID, Het oude huishedrijf in de Kempen. Kunsthistorische tentoonstelling, Geel, 1928 (niet vermeld in de catalogus).

Beknpte bibliografie

Baeten, T., De Terugkeer van de verdwenen schilderijen, in *Sandelyntje*, 1, (1983), pp. 43-53.

Baeten, T., De Herenthoutse schuttersgilden en een paar testamenten van de 18de eeuw, in *Sandelyntje*, 10, (1992), pp. 46-48.

Donnet, F., Notice sur le village d'Herenthout, in *Annales de l'Académie royale d'Archéologie de Belgique*, 55, Antwerpen, (1903), pp. 359-440.

Geukens, F., De Heren van de Heerlijkheid "Herenthout", in *Sandelyntje*, 3, (1975), pp. 17-32.

Geukens, F., De Herenthoutse Schuttersgilden, in *Sandelyntje*, 5, (1979), pp. 34-52.

Geukens, F., Verdwenen Kunstschatten te Herenthout, in *Sandelyntje*, 9, (1991), pp. 99-100.

Jansen, Kan. J.E., De Oude Schuttersgilden in de Antwerpse Kempen, Herenthout, in *Taxandria*, n.r., 15, (1948-1949), pp. 28-30.

Van Autenboer, E., De Sint-Sebastiaansgilde van Leuven, hoofdgilde van Brabant, geeft caerten (1665-1736), in *Taxandria*, n.r., 42-43, (1970-1971), pp. 3-72.

Van Nieuwenhuyzen, A., Inventaire des archives de la famille van Reynegom de Buzet, Archives Générales du Royaume, Inventaires 258, Brussel, 1995.

*Gildenbreuk van Reynegom.
Detail van het Sandelyn-
alliantiewapen.*

*Frans Ertinger (1640-1710),
Het kasteel Herlaar in
Herenthout met rechts boven
het wapenschild Sandelyn-
de Brimeu, uit J. Leroy,
Castella et Praetoria Nobilium
Brabantiae, Antwerpen, 1697.
Antwerpen, Museum Plantin-
Moretus, inv. R 9.9.*

Fonds voor het roerend cultureel erfgoed

De Koning Boudewijnstichting ijvert al sinds 1987 voor het behoud van het roerend cultureel erfgoed. De Raad van Bestuur van de Stichting richtte in 2001 een Fonds op om die activiteiten te ontwikkelen en verschafte het de nodige financiële middelen om de duurzaamheid van zijn tussenkomsten te verzekeren.

Het Fonds wil belangrijke elementen van het nationaal erfgoed veiligstellen om hun versnippering of verdwijning naar het buitenland te beletten, of om hun terugkeer naar België te verzekeren, zodat ze opnieuw voor het grote publiek toegankelijk worden. Het Fonds vat 'roerend erfgoed' in zijn ruimste betekenis op: archeologisch materiaal, kunstwerken, archieven en documenten, meubilair, decoratieve kunstwerken enz. Het betoont belangstelling voor alle tijdperken, van de voorhistorie tot de recente tijd. De eigentijdse kunstproductie valt evenwel buiten de opdracht van het Fonds. Het Fonds koopt kunstwerken aan of ontvangt ze bij gift of legaat. Het zijn emblematische kwaliteitsstukken uit het Belgisch roerend erfgoed. Zij worden toevertrouwd aan een Belgische publieke instelling die voor de publiektoegankelijkheid en de wetenschappelijke ontsluiting zorgt. De Stichting valoriseert elke aankoop of gift door een tijdelijke tentoonstelling en een geïllustreerde publicatie.

Voor meer informatie: Anne De Breuck

tel.: +32 2 549 61 54, e-mail: debreuck.a@kbs-frb.be,

www.roerend-erfgoed.be

De gildenbreuk van Reynegom:
voor talloze toekomstige
generaties een herinnering aan
een rijk verleden.